

بایسته‌های تربیتی در نیروهای مسلح در پرتو دعای مرزداران صحیفه سجادیه

سیدحمید حسینی کمارعلیا*

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۰۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۱۸

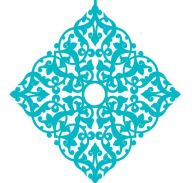
چکیده

نیروهای مسلح در تراز دین دارای اهدافی است که دست‌یابی به آن‌ها در سایه تربیت نیروهای آن میسر است. از سویی دیگر تربیت به‌عنوان امری اختیاری، بایسته‌هایی را در حوزه آگاهی و روانی می‌طلبد. از این‌رو بایدهایی در این راستا از نوع شناختی و روانی متوجه سازمان خواهد بود. پژوهش پیش رو با روش توصیفی تحلیلی از رهگذر پاسخگویی به این سؤال که بایسته تربیتی در نیروی مسلح در پرتو دعای مرزداران امام سجاد علیه‌السلام چیست به دنبال تبیین بایسته‌های معرفتی و روانی متوجه سازمان نیروهای مسلح خواهد بود. از بایسته شناختی متوجه سازمان در پرتو دعای امام سجاد می‌توان به امور زیر اشاره کرد: تعریف و تبیین آرمان گسترش توحید، زمینه‌سازی برای گرایش به حق و تأمین امنیت موحدان آن‌هم در گستره‌ای به پهنای گیتی برای نیروهای مسلح، بصیرت‌افزایی نسبت به فناپذیری دنیا و یادآوری نعمت‌های اخروی جایگزین دنیای گذرا، توجه دادن نیروها به منحصر نبودن عوامل پیروزی در امور مادی و تأثیر بیش توحید محور و امدادهای غیبی در پیروزی، تبیین مسئله توجه به خانواده در کنار لزوم رعایت اولویت‌ها در کشاکش دغدغه مسائل مربوط به خانواده و مشارکت در صحنه نبرد و ارائه راهکارهای عملی. تقویت روحیه شهادت‌طلبی، شجاعت و خدامحوری و دوری جستن از ریا و سمعه از زمینه‌های گرایشی و روانی است که می‌بایست سازمان در راستای تربیت نیروهای خود بدان عطف توجه نشان دهد.

کلیدواژگان: تربیت، بایسته معرفتی، بایسته روان‌شناختی، صحیفه سجادیه، دعای

مرزداران.

* دانش پژوه سطح ۲ حوزه علمیه ولیعصر تبریز.

مقدمه

اختیاری بودن تربیت افراد از اصول مهم تربیتی به شمار می‌آید (مصباح یزدی، اخلاق در قرآن، ۱۳۷۹: ص ۲۱). و هر امر ارادی دارای ساحت بینشی، گرایشی و کنشی است که به‌طور منطقی بر هم تأثیرگذار بوده و رابطه درهم‌تنیده‌ای باهم دارند (صدر المتألهین، الحکمة المتعالیة فی الاسفار العقلیة الاربعة، ۱۹۸۱، ج ۴، ۱۱۴). از این رو پیشرفت در امور تربیتی درگرو توجه به ساحت‌های معرفتی و بینشی و گرایشی و روان‌شناختی است. رسیدن به اهداف هر سازمانی از جمله سازمان نیروهای مسلح در سایه کنش‌های نیروهای آن سازمان میسر است. از این رو ضروری است هر سازمانی تربیت نیروهای خود را در راستای اهداف و آرمان خود در دستور کار خود قرار دهد. بر اساس ساحت‌های تربیتی پیش‌گفته، توجه و تقویت جنبه معرفتی و روان‌شناختی نیرو امری لازم خواهد بود. امام سجاد علیه‌السلام به‌عنوان مربی الهی در دعای مرزداران صحیفه سجادیه به تبیین جنبه‌های معرفتی و روان‌شناختی‌ای که در تربیت نیروهای مسلح مؤثر بوده و نیازمند عطف توجه و تقویت از سوی سازمان است، پرداخته‌اند. پژوهش پیش رو با روش توصیفی و تحلیلی با تأکید بر آموزه‌های دعای صحیفه سجادیه به دنبال تبیین جنبه‌های معرفتی و روان‌شناختی مؤثر بر تربیت نیروهای مسلح خواهد بود تا پاسخگوی این سؤال که بایسته‌های تربیتی در نیروهای مسلح در پرتو دعای مرزداران صحیفه سجادیه چیست؟ باشد.

درهم‌تنیدگی رابطه کنش‌ها با گرایش‌ها و بینش‌ها و وابستگی دست‌یابی به آرمان‌های سازمان نیروهای مسلح به کنش‌های نیروها، پرداختن به بایسته‌های تربیتی در حوزه معرفتی و روان‌شناختی را امری مهم و ضروری می‌نماید. در موضوع پژوهش، تحقیقاتی در قالب کتاب، مقاله و پایان‌نامه صورت گرفته است که به موارد زیر می‌توان اشاره کرد مقاله‌های بایسته‌های تربیت دینی فرزندان از منظر قرآن و روایات نوشته ابوالفضل اعصاری، شیوه‌های تعلیم و تربیت از منظر امام سجاد با تکیه بر صحیفه سجادیه نوشته امیر نادری، حمیدرضا آرای، حمیدرضا شیرزاد، کتاب‌های بررسی نظام تربیتی صحیفه سجادیه نوشته علی‌اصغر ابراهیمی فر، تربیت در صحیفه سجادیه نوشته فاطمه ایران‌منش

و پایان‌نامه روش‌های تربیت دینی و اخلاقی در صحیفه سجادیه نوشته رقیه بیات. چنانکه پیداست پژوهش‌های انجام‌گرفته یا بر بایسته‌های تربیتی به‌صورت مطلق تأکید کرده‌اند و یا روش و نظام تربیتی در صحیفه سجادیه را مورد بررسی قرار داده‌اند؛ لذا موضوع نوشتار حاضر را شامل نمی‌شوند از این رو ضرورت پرداختن به بایسته‌های تربیتی با رویکرد نگرش به جنبه‌های معرفتی و روان‌شناختی آن‌هم با بهره‌گیری از آموزه‌های سرچشمه گرفته از مربی الهی حضرت امام سجاد علیه‌السلام، دوچندان خواهد بود. پژوهش حاضر بررسی این مهم را بر عهده خواهد داشت.

۱. گفتار اول: بایسته‌های معرفتی

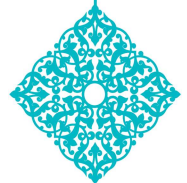
کاوش در جهت شناخت ساحت‌های معرفتی و بینشی مؤثر در پرورش نیروها بر مبنای چشم‌انداز نیروهای مسلح در تراز دین، به‌طور منطقی از بایدهای مهمی است که متوجه سازمان نیروهای مسلح است. بدیهی است که پژوهش در مسائل این‌چنینی، نیازمند بررسی آموزه‌های دینی می‌باشد. دعای بیست و هفتم صحیفه سجادیه که در موضوع مرزداران از سوی امام سجاد علیه‌السلام القاشده است، یکی از منابع تحقیق پیش رو می‌تواند باشد. امام سجاد علیه‌السلام اموری چند را به‌عنوان بایسته‌های معرفتی در تربیت نیروهای مسلح بیان می‌دارند:

تعریف اهداف نیروی مسلح در تراز دین

تعریف و تبیین هدف در هر حرکتی نه‌تنها شوق و گرایش به‌سوی کار را افزایش می‌دهد؛ بلکه سمت‌وسوی برنامه‌ریزی‌ها را در حوزه‌های مختلف مشخص می‌کند. نیروی‌های مسلح در تراز دین دارای اهداف خاصی می‌باشند. اولین گام در تربیت نیرو جهت رسیدن به این اهداف، تبیین و تعریف این اهداف برای نیرو می‌باشد. امام سجاد علیه‌السلام در دعای مرزداران چشم‌انداز نیروهای مسلح در تراز دین را بیان کرده است.

آرمان‌نهایی در نیروهای مسلح

امام سجاد علیه‌السلام آرمان‌نهایی جهادگران الهی را گسترش کلمه توحید، اقرار بر یگانگی خداوند، برچیده شدن شرک از سرای گیتی، تقویت بنیان‌های دین و طرفداران

آن، فراهم آوردن زمینه‌های گرایش و سرسپردگی نسبت به حق تعالی و روی برتافتن از عبادت غیر او و در نتیجه پدیدار شدن بستری مناسب جهت گرایش به عبادت، خلوت و راز و نیاز با خالق، معرفی می‌کنند (صحیفه سجادیه، شماره ۱۰ و ۹ و ۱۵).

هدفی که امام سجاده علیه السلام برای نیروهای مسلح ترسیم کرده‌اند، در آموزه‌های وحیانی ریشه دوانیده است.

در فرهنگ وحیانی برجیده شدن هرگونه فساد و فتنه، شرک، عبادت غیر خدا به عنوان مصداق اتم آن (بقره، ۱۹۳) و در نتیجه گسترش دین الهی در پهنه هستی را هنگامه پایان کار مجاهدان معرفی می‌کند (انفال، ۳۹).

داشتن رویکرد جهانی در هدف نهایی

امام سجاده علیه السلام در دعای خویش نفرین‌هایی را برای مشرکان بیان می‌دارند و دامنه آن را به هند، روم، ترک، خزر، حبشه، نوبه، زنگبار، سقلیبیان، دیلمان و دیگر امت‌های مشرک که نام و نشان آن بر ما پنهان است و خداوند متعال به نام نشان آن‌ها به صورت فرد فرد آشنا بوده و بر آن‌ها مسلط است، گسترش می‌دهند. به دیگر سخن چشم‌اندازی به وسعت سراسر جهان برای آرمان‌های نیروهای مسلح در تراز دین تعریف می‌کنند؛ با در نظر گرفتن نگرش جهان‌شمول امام علیه‌السلام، اهداف و آرمان‌ها و برنامه‌ریزی‌های نیروهای مسلح نیز باید رویکرد جهانی داشته و نباید محدود به مرز جغرافیایی خاصی باشد. بایسته است کرانه‌های جهان‌گستر آرمان‌های نیروهای مسلح در تراز دین، برای نیروها روشن شود تا دغدغه‌های فکری نیرو در این موارد برطرف گشته و زمینه رسیدن به اهداف فراهم گردد (صحیفه سجادیه، شماره ۹).

افق دیدی که امام علیه‌السلام در این دعا برای نیروهای مسلح مشخص فرموده‌اند؛ هم‌نوا با آموزه‌های دیگر هست. حق تعالی در معرکه احد مسلمان را به سبب انفعال نسبت به شایعه شهادت حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، توبیخ می‌فرماید (آل‌عمران، ۱۵۳)؛ و آرمان گسترش نوای توحید در سراسر گیتی را منوط به حضور و عدم حضور رسول خود نمی‌داند؛ لذا هدف مذکور را همه‌زمانی و همه‌مکانی توصیف می‌کند؛ از این رو ترک جهاد و تصمیم بر برگشت به حالت کفر سابق خویش یا امان‌خواهی از کفار به سبب

شهادت حضرت رسول اکرم صلی‌الله علیه و آله و سلم را امری ناپسند می‌شمارد (آل عمران، ۱۴۴).

تأمین امنیت مسلمین (در حوزه ملی و فراملی)

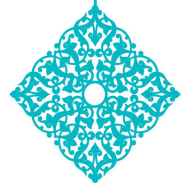
یکی دیگر از اهدافی که امام سجاد علیه السلام برای نیروهای نظامی اسلام ترسیم می‌کند، تأمین امنیت مرزهای جغرافیایی به وسعت امت اسلام است. ایشان نیرومندسازی و محفوظ ماندن دیار اسلام، پرتو گشتن اموال مسلمین (صحیفه سجادیه، شماره ۱۰) و عزتمندی در جغرافیای اسلام (صحیفه سجادیه، شماره ۱۱) را در این دعا از خدای منان طلب می‌کنند. دعای ایشان بیانگر این بایسته است که سازمان نیروهای مسلح اهداف پیش‌گفته را با این گستره در دستور کار خود قرار داده و به روشنگری در این خصوص در میان نیرو اقدام کند. در فقه شیعی نیز جامعه اسلامی به صورت کل یکپارچه به حساب آمده و از آن به بیضه اسلام تعبیر شده است و تأمین امنیت آن در مواجهه با دشمن خارجی را امری واجب دانسته‌اند (عاملی، الروضه البهیة فی شرح اللمعه الدمشقیة، ۱۳۷۳: ج ۱، ص ۳۱۲).

تبیین نوع نگرش به دنیا و نعمت‌های آن و جایگزین‌های اخروی

امام سجاد علیه السلام در راستای بینش بخشی به نیروهای مسلح در تراز دین اموری را شایان توجه می‌دانند. از آن جمله تبیین نوع نگرش لشکریان اسلام به دنیا و نعمت آن است.

تبیین فناپذیری نعمت‌های دنیوی

نوع بینش و نگرش نیرو به دنیا و نعمت‌های آن می‌تواند یکی از عوامل مؤثر بر دستیابی به آرمان‌های سازمان نیروهای مسلح باشد. امام سجاد علیه السلام یاد دنیای فریبنده و مغرور کننده و خطرات اموال را به عنوان یک مانع مهم در مسیر آرمان‌ها برمی‌شمارند و از خداوند متعال فراموشی و محو آن از دل جهاد گران را طلب می‌نمایند (صحیفه سجادیه، شماره ۴). مسئله دنیا، حلال و حرام آن و فرایند تأثیرگذاری آن در دستیابی به اهداف یکی از بحث‌های مهم آیات و روایات می‌باشد. آموزه‌های وحیانی

فریفته شدن به دنیا و راضی شدن به زندگی دنیا در مقابل زندگی اخروی را سد راه جهاد مؤمنان دانسته است و کناره‌جویی از نبرد (توبه، ۳۸) و ترس شدید از مشارکت در جهاد و آرزوی به تأخیر افتادن آن را (نساء، ۷۷) نتیجه دلبستگی به آن معرفی می‌کند. شواهد تاریخ اسلام نیز گواه راستینی بر تأثیرات منفی ابدی انگاشتن زندگی دنیوی و فریفته شدن در مقابل جلوه‌های آن است. شکست بعد از پیروزی در معرکه احد به سبب ترک تنگه به نیت به دست آوردن غنائم جنگی (ابن سعد، بی تا، ج ۲، ۳۲)، فریفته شدن سران لشکر امام حسن مجتبی علیه‌السلام به طمع پول و ریاست و تأثیر مستقیم آن بر صلح امام حسن مجتبی علیه‌السلام با دشمن، عدم حمایت بزرگان شیعه کوفه همچون سلیمان صد خزاعی از امام حسین علیه‌السلام (طبری، تاریخ الامم و الملوک، ۱۴۰۸ق: ج ۵، ص ۵۵۴) از نمونه‌های تأثیرگذاری بینش‌های دنیا محور، بر نتایج نبرد است.

تبیین نعمت‌های اخروی

توجه به نعمت‌های جایگزین امور دنیوی در هنگام جهاد و به بیان دیگر نگرش آخرت محور عامل مهمی در پیشرفت جهاد گران در امر جهاد است. امام سجاد علیه‌السلام یادآوری مکرر بهشت و نعمت‌های بیکران آن از خانه‌های ابدی و منزل‌های عالی تا حور و میوه‌های بهشتی و درختان پرثمر آن را مشوقی در راستای دلگرمی نیرو دانسته‌اند به شکلی که با تمرکز فکری روی این نعمت‌ها، نه تنها نیرو نسبت به جنگ روی گردان نمی‌شود؛ بلکه خیال فرار را نیز به فکر خود راه نمی‌دهد. (صحیفه سجادیه، شماره ۴)

دل‌کندن افرادی همچون حنظله از تازه‌عروس خود در جنگ احد به شوق شهادت و دست‌یابی به نعمت‌های (ابن هشام، سیره النبویه، ج ۲، ص ۷۵) اخروی گویای عمق تأثیر بیش اخروی در پیشبرد اهداف است. امام حسین علیه‌السلام در شب عاشورا پس از امتحان اصحاب خود جایگاه آنان را در بهشت نشان دادند و شوق آن‌ها به شهادت را با یادآوری نعمت‌های بهشتی افزون داشتند. (قمی، نفس المهموم، ۱۳۸۳: ص ۲۱۷) این رفتار امام علیه‌السلام نشانگر جایگاه و اهمیت بینش‌های آخرت محور در پیروزی است.

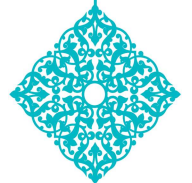
تبیین عوامل مؤثر بر پیروزی

یکی از عوامل شکست در نبرد نوع نگرش افراد به ابزار پیروزی و فراهم نبودن آن ابزار است. در صورتی که ابزار پیروزی در امور مادی منحصر شود، ابزار غیرمادی و به بیان دیگر امدادهای الهی در فضای فکری او به عنوان ابزار و عامل فتح و پیروزی شمرده نشود، نبود و نقصان عوامل مادی، تضعیف روحیه نیرو و در نتیجه شکست او در امر کارزار را به دنبال خواهد داشت. امام سجاد علیه السلام ضمن بیان تأثیرگذاری امدادهای غیبی در جهاد، برخی از مصادیق غیبی را برمی شمارند.

لزوم توجه به مسائل توحیدی

یکی از ویژگی‌های دعاهای صحیفه سجادیه رنگ و بوی توحید افعالی داشتن آن است. امام سجاد علیه السلام در دعای بیست و هفتم صحیفه سجادیه دفع عوامل متعدد شکست دشمن اعم از عوامل زیستی، بیولوژیکی، روانی را از خداوند متعال طلب می‌نمایند. (صحیفه سجادیه، شماره ۵ و ۱۱ و ۱۴ و ۶) دو نکته در این درخواست امام علیه السلام جلوه گری می‌کند. نکته اول این که تحقق همه این امور با وجود نیازمندی به علل مادی و طبیعی، به خدا نسبت داده شده و این انتساب ریشه در توحید افعالی دارد. نکته دوم اینکه دعا به عنوان عامل مؤثر در تحقق پیروزی معرفی شده است؛ از این رو مضامین این فرازهای دعا، لزوم توجه به توحید افعالی و دعا را در نیروهای مسلح گوشزد می‌کنند.

خداوند متعال در سوره انفال می‌فرماید «و ما رمیت اذ رمیت ولكن الله رمی» (انفال، ۱۷) در این آیه خداوند سبحان در عین این که تیراندازی را به صورت ظاهری به شخص پیامبر نسبت می‌دهند؛ ولی هم‌زمان استناد این کار را به پیامبر را نفی و بلافاصله به ذات خویش نسبت می‌دهند. این نفی و اثبات بیانگر این نکته است که تمام افعال حقیقتاً از آن اوست و استناد آن به ما از آن روست که موجودات جلوه‌های از جلوه‌های اویند. با در نظر گرفتن این مشی قرآنی بایسته است مجاهد در تراز قرآن به این سطح از بینش برسد و در صحنه عمل نیز آن را بکار بندد. غفلت از این معنا نتیجه‌ای جز شکست با وجود فراهم بودن همه لوازم ظاهری پیروزی نخواهد داشت هم چنانکه در نبرد حنین رخ داد. در سوره

توبه عجب و غرور به سبب فراهم بودن همه ابزار نظامی به عنوان عامل شکست شدید در جنگ حنین و در مقابل نصرت الهی و آرامش بخشی از سوی او در قالب‌های متعدد از جمله فرستادن سپاهیان الهی را عامل پیروزی معرفی کرده است. (توبه، ۲۵ و ۲۶)

لزوم توجه به امدادهای غیبی

یکی از مواردی که در دعای مرزداران به آن اشاره رفته، امدادهای غیبی توسط ملائکه الهی در جنگ بدر و طلب آن برای مجاهدان راه خدا است. (صحیفه سجادیه، شماره ۱۱) خداوند متعال در آیات مربوط به جنگ بدر و احزاب برخی از امدادهای غیبی را برمی‌شمارد. باد، یاری رساندن بوسیله سیصد فرشته الهی و نیروی‌های نامرئی از جمله آن‌ها است. (احزاب، ۹ و آل عمران، ۱۲۳) این آموزه‌ها ضمن اینکه آثار روانی و آرامش بخشی امدادهای الهی را بیان می‌دارد، اصلاح بینش نیروهای مسلح در مورد اسباب پیروزی را گوشزد می‌کنند. و مجاهدین را به این نکته توجه می‌دهد که پیروزی از جانب خدا و در سایه توکل به او میسر است. (انفال، ۹-۱۲)

تبیین اولویت‌ها در موضوع خانواده و وظایف سازمانی

نهاد خانواده یکی از ارکان مؤثر بر تربیت افراد می‌باشد و از آنجایی که نیروی عضو سازمان متعهد به تربیت افراد خانواده خود است؛ لذا دغدغه‌هایی برای نیرو از جهت تأمین مسائل معیشتی، فرهنگی و امنیتی خانواده مخصوصاً در هنگام مأموریت‌های سازمانی و زمان‌های دیگر ایجاد می‌شود (صحیفه سجادیه، شماره ۱۳). سازمان همسان با خود شخص در برطرف ساختن این دغدغه‌ها مسئولیت دارد. در کنار مسئولیت سازمان جهت رفع دغدغه فرد نسبت به خانواده، یکی از مواردی که بر عهده سازمان می‌باشد، تبیین لزوم برقراری تعادل بین توجه به خانواده و وظایف محوله در سازمان است. امام سجاد علیه السلام در بندهای مختلف دعای مرزداران ضمن اشاره به لزوم توجه به مسائل معیشتی و تأمین امنیت خانواده‌ها جهت رفع دغدغه‌های فکری افراد در میدان رزم (صحیفه سجادیه، شماره ۱۶)، دلبستگی‌های طبیعی نیرو به خانواده را از عوامل بازدارنده از مشارکت در میدان جنگ و جهاد برمی‌شمارد. از این رو بایسته است سازمان به عنوان متولی، ضمن برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و فرهنگی و امنیتی نسبت به خانواده نیروها، به تبیین

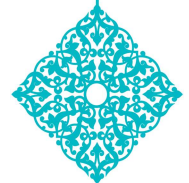
چرایی و چگونگی ایجاد تعادل بین رسیدگی و توجه به امور خانواده و وظایف محوله از سوی سازمان، پردازد (صحیفه سجادیه، شماره ۱۶ و ۱۳).

آموزه‌های وحیانی ضمن تأکید بر اهمیت تربیت افراد خانواده، متذکر این معنا نیز هستند که هر شخص باید امور زندگی را اولویت‌بندی کرده و کنش‌های خود را بر اساس آن اولویت‌ها مدیریت کند. اولویت اصلی برای مجاهد الهی، خواست خدا و رسول و جهاد فی سبیل است؛ و عدم رعایت این اولویت و ترجیح اموری همچون رسیدگی به مسائل خانواده شخص را به سوی وادی فسق می‌کشاند (توبه، ۲۳ و ۲۴). و چنین فردی نفاق پیشه بوده (توبه، ۸۳) که خداوند متعال بر دل او مهر نهاده تا از درک حقایق بازماند (توبه، ۹۳).

ملامت کوفیان از سوی امیرالمؤمنین علیه‌السلام در هنگامه‌ای که آن‌ها اولویت‌های اصلی را فراموش و فروعی نظیر رسیدگی به معیشت خانواده را جایگزین آن نمودند. (نهج‌البلاغه، خطبه، ۲۷) همچنین در قضیه کربلا افرادی همچون طرمح بن عدی در تشخیص اولویت‌ها خطا رفته، رسیدگی به خانواده را بر همراهی امام زمام خویش ترجیح دادند و از فیض مشارکت با ایشان جا ماندند (قمی، نفس المهموم، ۱۳۸۳: ص ۱۶۸ و ۱۶۷). آموزه‌های وحیانی پیش‌گفته و تجربه عینی ذکرشده به‌خوبی بایستگی توجه به مسئله خانواده و بررسی اولویت مجاهدان در مسئله خانواده و مبارزه را بیان می‌دارد.

۲. گفتار دوم: بایسته‌های روان‌شناختی

توجه به امور روان‌شناختی و تقویت زمینه‌های گرایشی در نیروهای مسلح در کنار توجه به امور بینشی و شناختی از بایسته‌های تربیتی در نیروهای مسلح است؛ هرچند تأثیر شناخت‌ها و معرفت‌ها در پدیداری گرایش‌ها امری منطقی و بدیهی است؛ اما نمی‌توان آن را علت تامه همه گرایش‌ها دانست؛ چراکه برخی مواقع باوجود معرفت‌های یقینی، نه‌تنها گرایش نسبت به فعل رخ نمی‌دهد؛ بلکه نقطه مقابل آن به وقوع می‌پیوندد. این نکته‌ای است که آموزه‌های دینی نیز بدان اشاره نموده‌اند (نمل، ۱۴). بر اساس مسئله مذکور، توجه و تقویت امور روان‌شناختی مؤثر در کارزار، شایان توجه است. امام سجاد برخی از این امور روان‌شناختی را متذکر شده‌اند.

تقویت روحیه خدامحوری در انجام وظایف

داشتن روحیه خدامحوری و دوری جستن از ریا و سمعه در هرکاری مطالبه عمومی آموزه‌های دینی است (کهف، ۱۱۰ و اسراء، ۲۳ و ۲۲؛ کلینی، الکافی، ۱۴۰۷ق: ج ۲، ص ۲۹۳، ح ۱). از آثار خدامحوری و اتصال به قدرت لایزال وجود ابدی و ازلی، این است که گستره تأثیرگذاری و ماندگاری هر کاری، بی‌کران می‌شود (نحل، ۹۶؛ مجلسی، بحار الأنوار، ۱۴۰۳ق: ج ۷۹، ص ۱۹۷)؛ چرا که هستی و قدرت حق تعالی بی‌کرانه است (الرحمن، ۲۷؛ حدید، ۵) و زوال و نابودی از آثار دل‌بستگی به غیر حق تعالی است (یونس، ۱۰۶ و آمدی، غررالحکم و درر الکلم، ۱۴۱۰ق، ص ۹۲)؛ و علت این امر را باید در حقیقت زوال‌پذیری او جست (آل عمران، ۱۸۵؛ الرحمن، ۲۶). دست‌یابی به آرمان‌ها و به دست آوردن پیروزی در صحنه نبرد در سایه داشتن پشتوانه قوی و اتکا به قدرت شکست‌ناپذیر، میسر است. و همان طوری که گذشت خداوند متعال، قادر مطلق، عالم به همه عوالم و ریزودرشت عالم، مالک مطلق می‌باشد، لذا اتکا به چنین وجودی، پیروزی را دست‌یافتنی می‌کند. از این رو تقویت روحیه خدامحوری بایسته‌ای از سنخ روان‌شناختی بر دوش سازمان می‌باشد. امام سجاد علیه‌السلام این بایسته روان‌شناختی را در قالب دعا به زیبایی تمام بیان داشته‌اند. جدا گشتن از ریا و رهایی از سمعه که از جلوه‌های شرک به شمار می‌آیند و بکارگیری فکر و ذکر، جنبش و آرامش خود در راه خدا و برای خدا از خواسته‌های امام علیه‌السلام و بیانگر لزوم آن‌ها برای جهاد گران الهی است (صحیفه سجادیه، شماره ۱۴).

تقویت روحیه شجاعت

داشتن روحیه شجاعت در بین نیرو و مقابله با عوامل پدیدآورنده ترس، لازمه هر کارزار پیروزمندانه می‌باشد. روحیه شجاعت ترمیم‌کننده نقص در ابزار مادی و برعکس داشتن روحیه ترس خنثی‌کننده همه عوامل پیروزی است. امام سجاد علیه‌السلام ضمن مسألت کردن روحیه شجاعت و نترسیدن از دشمن از خداوند متعال (صحیفه سجادیه، شماره ۱۴ و ۵)، مقابله با اسباب ایجاد ترس در بین نیروها را گوشزد می‌کنند. با عنایت به ضرورت داشتن روحیه شجاعت در نیرو و زدودن روحیه ترس از دشمن، بایسته است

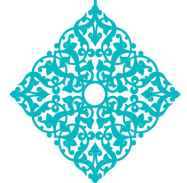
سازمان ضمن کنکاش در عوامل تقویت‌کننده این روحیه، به مقابله با عوامل پدیدآورنده ترس پردازد.

آموزه‌های وحیانی با یادآوری پشتوانه‌های الهی نیروهای نظامی اسلام (انفال، ۱۰) و برتر انگاشتن توان مقابله نیروها، روحیه شجاعت در دل نیروها افزون می‌سازد (انفال ۶۵ و ۶۶).

ائمه اطهار علیهم‌السلام در جنگ‌های خود در قالب گفتار و کردار به این مسئله هم عطف توجه نشان دادند. امیرالمؤمنین علیه‌السلام در جنگ صفین روحیه لشکریان خود را با تحریک احساسات، یادآوری اینکه فرجام ترس و فرار از جنگ، شرم برای خود، لکه ننگ برای نسل‌های آتی و آتش روز قیامت است، بیم می‌دهند و از سویی دیگر با برشمردن برخی تاکتیک‌های نظامی از قبیل به هم فشردن دندان‌ها هنگام مبارزه، کامل پوشیدن زره نبرد، با گوشه چشم نگاه کردن و... به تقویت روحیه شجاعت و نترسیدن لشکریان می‌پردازند (نهج‌البلاغه، خطبه ۶۶ و نامه ۱۶).

یکی از راه‌های تقویت روحیه شجاعت در بین لشکریان و تضعیف روحیه دشمن رجزخوانی و ذکر اشعاری که بیانگر شجاعت فرد مبارز است، می‌باشد. ائمه اطهار ضمن اینکه خود به این امر مبادرت می‌ورزید نیروهای خود را نیز به این امر ترغیب می‌فرمودند. چگونگی پاسخگویی حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به سخنان دشمنان در جنگ احد پس از شکست ظاهری که فرمودند: «اللَّهُ أَعْلَىٰ وَاجِلٌّ» یا «اللَّهُ مَوْلِينَا وَ لَا مَوْلَىٰ لَكُمْ» (مجلسی، بحار الأنوار، ۱۴۰۳ق: ج ۲۰، ص ۲۳) و رجزهای خوانده شده در روز عاشورا از نمونه‌های بارز این شیوه است (مجلسی، بحار الأنوار، ۱۴۰۳ق: ج ۴۵، ص ۵۷).

برافراشته بودن پرچم در جنگ نشانگر عدم شکست نیروهای خودی است و این امر تقویت روحیه و ترغیب نیرو به مبارزه را به بارمی‌آورد؛ از این رو یکی از کارهایی که در جنگ‌ها اتفاق می‌افتاد، سپردن پرچم لشکر به دست افراد شجاع بود. در جنگ احد ابوسفیان برای این که پرچم‌داران بنی‌الددار را تحریک کند گفت: «ای بنی‌الددار در جنگ بدر شما پرچم را رها کردید و به سرما آن بلا آمد و ما شکست خوردیم. چون سپاه به دنبال پرچم می‌رود اگر پرچم بیافتد، پراکنده می‌شود، یا پرچم را خوب نگهدارید و یا

بدهید خود آن را نگهداری کنیم». ولی آن‌ها گفتند: ما خود بهتر می‌توانیم آن را حفظ کنیم (ابن هشام، ۶۷) امیر مؤمنان علی علیه السلام درباره پرچم می‌فرماید: «و پرچم خود را از جای حرکت نداده و دورش را خالی نکنید که موجب شکست لشکر خواهد شد، چون همه متوجه پرچم می‌باشند و آن را به دست هر کس ندهید مگر به دلاوران و کسانی که شمارا از هر پیشامد آمد بدی مانع می‌شوند» (نهج البلاغه، خطبه ۱۲۴). در روز عاشورا پرچم لشکر امام حسین علیه‌السلام به دست حضرت ابوالفضل که فردی نامدار و شجاع بود، سپرد.

تقویت روحیه شهادت‌طلبی

ترس از فنا و نیستی، سدی بزرگ در مسیر مبارزه با دشمنان جهت تحقق آرمان‌های متعالی است. ترس این‌چنینی روحیه عافیت‌طلبی، مصالحه و مذاکره را به بار می‌آورد. داشتن روحیه شهادت‌طلبی و «رسیدن به احدی الحسنین» را نتیجه نبرد انگاشتن (توبه، ۵۲)، کارهای نشدنی را شدنی و موانع سد راه را برداشته و پیروزی و فتح را نوید می‌دهد. امام سجاد علیه‌السلام این پرورش‌دهنده آشنای به تمام زوایای نفوس انسانی، در قالب دعا داشتن روحیه شهادت‌طلبی و مقابله با ترس را امری ضروری در مورد جهادگران می‌دانند (صحیفه سجاده، شماره ۱۴ و ۱۵). آیات متعددی از کتاب الهی با بیان سرانجام نیکوی مجاهدان و کشتن شدن در راه حق، روحیه شهادت‌طلبی را در بین لشکریان اسلام بارور نموده است و پیروزی‌های حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌و‌آله‌ثمره داشتن چنین روحیه‌ای است (توبه، ۱۱۱ و آل عمران، ۱۶۹ و ۱۷۰ و ۱۷۱).

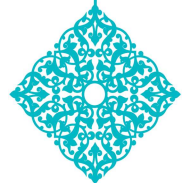
تمرکز آئمه بر موضوعی در امور نظامی نشانگر اهمیت ویژه آن موضع است. عشق به شهادت و یادآوری شهدا، یادآوری نعمت‌های الهی که برای شهدا در نظر گرفته شده از واژه پرتکرار در نبردهای امیرالمؤمنین می‌باشد (نهج البلاغه، خطبه ۱۸۱ و ۱۲۳ و ۱۱۹)

روز عاشورا تجلی‌گاه روحیه شهادت‌طلبی امام حسین علیه‌السلام و اصحاب پرورش یافته مکتب ایشان در گفتار و کردار بود. و این امر رمز ماندگاری و پیروزی ابدی لشکریان حق بر باطل مسلکان است. امام سجاد علیه‌السلام عشق به شهادت از سوی امام حسین علیه‌السلام و اصحاب ایشان را این‌طور بیان می‌دارند: هرچه کار دشوارتر می‌گشت،

چهره آن‌ها برافروخته‌تر و شاداب‌تر و جوارحشان آرام و قلبشان مطمئن‌تر می‌شد. امام حسین علیه السلام خطاب به اصحابشان می‌فرمودند: ای بزرگ زادگان شکیبایی کنید که مرگ جز پلی که شمارا از رنج و سختی به سوی باغ‌های گشاده، فراخ و نعیم جاودانی می‌برد، نیست. کدام یک از شما کراهت دارد از اینکه از زندان به سوی قصر کوچ کند (قمی، نفس المهموم، ۱۳۸۳: ۲۱۸).

نتیجه‌گیری

ضرورت تربیت نیروهای مسلح دو نوع بایسته از جنس شناختی و روانی را متوجه سازمان می‌سازد. در پرتو آموزه‌های دعای بیست و هفتم نیروهای مسلح دارای آرمان گسترش توحید، یکتاپرستی و فراهم ساختن زمینه آن، تأمین امنیت مسلمانان در گستره‌ای به وسعت سراسر گیتی است. بایسته است سازمان در راستای تربیت به تبیین چنین آرمانی با چنین گستره‌ای بپردازد. بیش افزایی نسبت به موضوع دنیا و زوال‌پذیری نعمت‌های آن، دوام و تنوع سرای آخرت بایسته دیگری است که آموزه‌های دعای صحیفه سجادیه متوجه سازمان می‌کند. تغییر نگرش نسبت به عوامل پیروزی و تعریف امدادهای الهی و توکل و توسل به‌عنوان ابزار دست‌یابی به آرمان‌ها ضرورتی از سنخ شناختی متوجه سازمان است که امام سجاد علیه‌السلام در قالب دعا بیان فرمودند. توجه دادن نیرو به رعایت اولویت‌ها و برقراری تعادل در رسیدگی به خانواده و انجام وظایف سازمانی مسئله‌ای است که امام سجاد علیه‌السلام از رهگذر بیان تأثیرگذاری منفی آن در عرصه نبرد، شایان توجه می‌دانند. تقویت روحیه خدامحوری، شجاعت و شهادت‌طلبی از بایسته‌های روان‌شناختی است.

فهرست منابع

* قرآن کریم

** نهج البلاغه

*** صحیفه سجادیه

۱. ابن سعد، محمد بن سعد، «الطبقات الكبرى»، بیروت: انتشارات دار البیروت، بی تا.
۲. ابن هشام، عبدالملک بن هشام، «سیره النبویه»، قاهره: انتشارات دارالحديث، بی تا.
۳. تمیمی، آمدی، عبدالواحد بن واحد، «غررالحکم و درر الکلم»، قم: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۱۰ق.
۴. صدر المتألهین، «الحکمة المتعالیة فی الاسفار العقلیة الاربعة»، بیروت: ناشر دارالاحیاء التراث، ۱۹۸۱م.
۵. عاملی، زین الدین بن علی، «الروضه البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة»، قم: انتشارات اسماعیلیان، ۱۳۷۳.
۶. قمی، شیخ عباس، «نفس المهموم»، مترجم: میرزا ابوالحسن شعرانی، قم: انتشارات هجرت، ۱۳۸۳.
۷. کلینی، محمد بن یعقوب، «الاصول من الکافی»، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق.
۸. مجلسی، محمدباقر، «بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار علیهم السلام»، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.
۹. محمد بن جریر بن یزید طبری، «تاریخ المام و الملوک»، بیروت: انتشارات دارالکتب العلمیه، ۱۴۰۸ق.
۱۰. مصباح یزدی، محمدتقی، «اخلاق در قرآن»، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه الله علیه، ۱۳۷۹.

